

RECENSIES

maar in 1890. De voorletters van het Kamerlid dr. Bierema waren S.E.B.; niet E. (345).

De auteur vond het nodig te vermelden, dat de secretaris der vereniging, J.F.W. Hendriksz, in mei 1940 bij Zevenbergschenhoek had 'gevochten'. Die aanhalingstekens geven een wat smadelijke indruk, zonder enige rechtvaardiging daarvan, vooral wanneer men weet dat deze majoor als commandant van het zwak bewapende zesde grensbataljon op 11 mei 1940 moest proberen om de voortreffelijk uitgeruste en getrainde Duitse parachutisten van het zuidelijk hoofd van de Moerdijkbrug te verjagen, terwijl zijn bataljon ook nog door een fiks Duits luchtbombardement op Zevenbergschenhoek werd geteisterd (zie het rapport in *Verslag Parlementaire Enquêtecommissie 1940-1945*, I B, bijlage 81). Het detail is in het kader van het boek volkomen onnodig, maar moest gezien de aanhalingstekens hier toch worden gesignaleerd.

G. Taal

Jacob Israël de Haan, *Open brief aan P.L. Tak. De geschiedenis van de Pijpelijntjes-affaire*, R. Delvigne en L. Ross, ed. (Amsterdam: Peter van der Velden, 1982, 103 blz., f19,50, ISBN9065211403).

In hun inleiding bij De Haans *Open brief aan P.L. Tak* wijzen de bezorgers van dit deel van de Jacob Israël de Haan-bibliotheek met verontwaardiging op het onrecht dat de jonge schrijver is aangedaan: Tak, in 1904 hoofdredacteur van *Het Volk*, deelde 'de heer De Haan' door middel van een berichtje in de krant mede dat op zijn arbeid voor de kinderpagina van het socialistische dagblad niet langer prijs werd gesteld. Tak had kort daarvoor, evenals de Amsterdamse gemeentearts Arnold Aletrino, kennis genomen van de inhoud van De Haans roman *Pijpelijntjes*, waarin Aletrino zich als 'Sam' aan 'tegennatuurlijke handelingen' schuldig maakte. Aletrino kocht de gehele oplage zo spoedig mogelijk op, *Pijpelijntjes* verdween in de papiermolen, een vijandschap voor het leven was geboren. Toen Aletrino, jaren later, vernam dat De Haan zich in Rusland bevond om een onderzoek in te stellen naar de toestand van de gevangenen aldaar, sprak hij de hoop uit dat een van de vele pogroms aan het leven van de schrijver een einde zou maken.

Taks reactie is in vergelijking hiermee beschaafd. Niettemin moest juist hij het in een *Open brief* ontgelden. De politicus, die Tak bovenal was, had echter mijns inziens met een verdediging of 'vergoeilijking' van de roman van zijn jonge medewerker zijn eigen positie onmogelijk gemaakt en de SDAP schade berokkend. De Haans vermoeden dat het optreden van de hoofdredacteur mede bepaald werd door 'kiezertjesangst en klerikalenvrees' is dan ook alleszins gerechtvaardigd. Het werd spoedig duidelijk dat hij zijn recht binnen noch buiten de SDAP zou kunnen krijgen. Na talloze pogingen Tak tot een reactie te bewegen (advertenties voor een herziene versie van *Pijpelijntjes* werden door de administratie van *Het Volk* geweigerd, ingezonden brieven van De Haan verdwenen in de prullenmand) richtte het 'gekrenkte genie' zich tenslotte tot de hoofdredacteur in een publiekelijk schrijven en stilerde de affaire tot een klassiek drama waarin een tiran een 'jonge, nerveuze artiest' die slechts de Schoonheid wil dienen, met een 'lompe meerderheid als 'n rotsblok op z'n hoofd verplettert'. De gevolgen waren voor De Haan inderdaad zeer ernstig. Na het schandaal rond *Pijpelijntjes* achtten schoolbesturen de jonge onderwijzer ongeschikt voor de klas.

Hoe mistroostig deze affaire de lezer van nu ook stemmen mag, verbazingwekkend kan zij alleen zijn voor diegenen die onvoldoende beseffen hoe reusachtig het taboe was dat De Haan wilde doorbreken. De uitkomst van de ongelijke strijd lag vast: De Haan mocht

het gelijk aan zijn zijde hebben, Tak vreesde - en terecht - de 'plumpe Majoritat' en heeft op zijn beurt de voormalige medewerker aan de kinderpagina als een kwelduivel beschouwd die doorging met vragen en argumenteren terwijl hij de 'Discussie' voor gesloten had willen verklaren en de onzalige geschiedenis voorgoed had willen begraven.

Op de flap van de fraai uitgegeven en zorgvuldig geannoteerde *Open brief aan P.L. Tak* schrijven de bezorgers dat De Haans optreden 'een demasqué der literaire en maatschappelijke machthebbers van zijn tijd' bewerkte! Op deze wijze wordt het conflict vereenvoudigd tot een provocatie van de bohémien die de bourgeoisie, gepersonifieerd door P.L. Tak, in haar schaamteloze hypocrisie aan de kaak stelt. Tak, die zijn jonge, heetgebakerde partijgenoten placht voor te houden dat argumenten niet aan waarde verliezen wanneer zij rustig worden voorgedragen, was niet de tirannieke en 'ondemocratische baasspeler' die De Haan van hem heeft willen maken¹. In zijn biografische studie typeert G.W. Borrie de socialist als een 'ex-burger, die met alle faveur van zijn levensstijl de voosheid van de hem omringende samenleving had doorzien en zijn gaven stelde in de bestrijding hiervan'². Tak wist echter ook dat de meedogenloze ontrafeling van *alle* geschreven en ongeschreven regels en conventies waarop die samenleving rustte (en rust), zowel de ondergang van de SDAP als die van hem zelf tot gevolg zou hebben. De Haan behoorde tot het zeldzame slag mensen dat aan dit soort overwegingen geen boodschap heeft.

Het is jammer dat de bezorgers van de *Open brief* niet getracht hebben hun verontwaardiging in een breder kader te plaatsen. In plaats van een imposante, dure Jacob Israël de Haan-bibliotheek, waarin afzonderlijke deeltjes, ingeleid door Ross en Delvigne, verschijnen, zou ik verre de voorkeur hebben gegeven aan één uitgave waarin de belangrijkste geschriften van De Haan zijn samengebracht: één essay, als inleiding bij een dergelijk werk opgenomen, kan een vollediger beeld geven van 'de grote zanger van het joodse lied' dan de thans gekozen vorm die het vooroordeel dat literatuur door en voor estheten geschreven wordt, bestendigt.

R. de Ruig

L. Vos, *Bloei en ondergang van het A.K. V.S. Geschiedenis van de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging 1914-1935* (Bibliotheek van de Vlaamse Beweging; 2 dln., Leuven: Davidsfonds, 1982, 341 blz. + 387 blz., BF765,— + BF695,—, ISBN 90 6152 444 x + 90 6152 445 8).

Deze publikatie van L. Vos is een bewerking van de tekst van zijn doctoraal proefschrift. Hij promoveerde in 1980 op dit onderwerp aan de KU Leuven. Het werk is een uiterst belangrijke bijdrage tot een boeiend facet van de geschiedenis van de Vlaamse Beweging, namelijk de katholieke studentenbeweging tijdens het interbellum. Dit wetenschappelijke epos is wellicht het definitieve werk over deze drijvende kracht in de Vlaamse ontvoeringsstrijd. De auteur geeft tegelijkertijd een volledig beeld van de huidige stand van zaken van het onderzoek over de geschiedenis van het jeugdwerk in dezelfde periode. Ont-

1. Sam de Wolff, *Voor het land van belofte. Een terugblik op mijn leven* (Nijmegen, 1978; SUN reprint) 102 vlg. De Wolff, die harde oordelen niet schuwt en niets zo verfoeid heeft als in de partijpas lopen, heeft voor Tak veel respect. *Pijpelijntjes* typeert hij als 'een uiterst realistische beschrijving in romanvorm van seksuele afwijkingen'. Ook volgens hem had Tak niet anders kunnen handelen.

2. G.W. Borrie, *Pieter Lodewijk Tak (1848-1907). Journalist en politicus* (Assen, 1973) 219.